

16.6.2017

1 Asia

Epäilty kilpailun rajoittaminen teurasbroilereiden hankinnan ja broilerinrehun markkinoilla

2 Osapuolet

Toimenpidepyynnön kohde: Atria Oyj

Toimenpidepyynnön tekijä: Hankkija Oy

3 Ratkaisu

Kilpailu- ja kuluttajavirasto poistaa asian käsittelystä.

4 Asian vireille tulo ja selvittäminen

1. Asia on tullut vireille Hankkija Oy:n (jäljempänä "Hankkija" tai "toimenpidepyynnön tekijä") Kilpailu- ja kuluttajavirastolle (jäljempänä "KKV" tai "virasto") 20.5.2014 tekemällä toimenpidepyynnöllä. Toimenpidepyynnön mukaan Atria Oyj (jäljempänä "Atria") rajoittaa kilpailua teurasbroilereiden hankinnassa ja broilerinrehun markkinoilla omalla toimialueellaan. Toimenpidepyynnön mukaan Atria edellyttää, että sen broilereiden sopimustuottajat hankkivat broilerinkasvatuksessa tarvitsemansa broilerinrehun Atrian kanssa samaan yritysryhmään kuuluvalta A-Rehu Oy:ltä (jäljempänä "A-Rehu").
2. Toimenpidepyynnön mukaan Atrian toiminta sulkee kilpailevat rehunmyyjät pois olennaiselta osalta broilerinrehun markkinoita. Toimenpidepyynnön tekijä katsoo, että Atrian toimenpidepyynnössä kuvattu toiminta on kilpailulain vastaista ensisijaisesti 7 §:n vastaisena määräävän markkina-aseman väärinkäyttönä ja toissijaisesti 5 §:n vastaisena vertikaalisena kilpailunrajoituksena.
3. KKV on saanut Atrialta useita selvityksiä asiassa. Lisäksi virasto on saanut asiassa selvityksiä Hankkijalta sekä muilta teollisen rehun valmistajilta. KKV on lisäksi kuullut useita Atrian tuottajia.

5 Asiaselostus

4. **Atria** on kansainvälinen elintarvikealan yritys, jonka liiketoimintoja Suomessa ovat liha-, lihavalmiste-, siipikarja- ja valmisruokaliiketoiminta. Vuonna 2016 Atrian liikevaihto oli noin 1 352 miljoonaa euroa. Suomessa Atrian liiketoiminta-alue on valtakunnallinen ja sillä on tuotantolaitoksia Nurmoossa, Forssassa, Kuopiossa, Kauhajoella, Sahalahdessa ja Jyväskylässä.

16.6.2017

5. **Atria-Chick Oy** on Atria-konsernissa teurasbroilereiden hankintaa harjoittava yhtiö.
6. **A-Rehu Oy** on Atria-konsernissa rehunvalmistusta harjoittava yhtiö. Rehuja valmistetaan kahdella eri paikkakunnalla, ja toiminta kattaa sian-, naudan- ja siipikarjanrehun valmistuksen.
7. **Hankkija Oy** on tanskalaisen Danish Agro -ryhmän omistama maatalousalan yhtiö.
8. Atria/Saarioinen yrityskauppapäätöksessä¹ teurastettavien broilereiden hankintamarkkinoiden kokonaismäärä Suomessa vuonna 2013 oli arviolta noin 99 miljoonaa kiloa. Atrian selvityksen mukaan broilerinlihan hankinnan maantieteelliset markkinat ovat vähintään kansalliset, ja markkinaosuudet elokuussa 2016 olivat: Atria noin 45 %, HKScan Oyj noin 40–45 % ja Kronfågel Oy (entinen Huttulan Kukko Oy) noin 10–15 %.
9. Eviran tilastojen mukaan Suomessa valmistettiin vuonna 2016 noin 242 miljoonaa kiloa broilerinrehua. A-Rehun siipikarjarehutehdas valmistui Ilmajoen Koskenkorvalle marraskuussa 2013. Tehtaan tuotantokapasiteetti on noin 100 miljoonaa kiloa. Tehtaan valikoimaan kuuluvat rehut eri broilerituotannon vaiheisiin. Ensimmäiset rehut uudesta rehutehtaasta toimitettiin marraskuun 2013 lopulla. Atria tai mikään sen kanssa samaan konserniin kuuluva yhtiö ei ennen marraskuuta 2013 ole toiminut broilerinrehutuotannon markkinoilla.
10. Markkinoiden suurimmat *broilerinrehua valmistavat ja myyvät* yritykset ovat A-Rehu, Satarehu ja Hankkija. Atria arvioi syksyllä 2016 A-Rehun olevan suurin toimija noin 40–45 %:n markkinaosuudellaan, Satarehun markkinaosuuden ollessa noin 35–40 % ja Hankkijan markkinaosuuden noin 20 %.
11. Atrian tuottajat solmivat Atria-Chick Oy:n kanssa broilerin kasvatussopimuksen. Sopimuksessa tuottaja antaa suostumuksensa siihen, että tuottajan tilan ja paikkakunnan nimeä voidaan käyttää lopputuotteiden pakkausmerkinnöissä. Kaikki Atrian tuottajat ovat näin ollen *perhetilatuottajia*. Lisäksi tuottaja voi valita, haluaako hän ottaa sopimukseensa ns. *perhetilakonseptia* koskevan osuuden.
12. Kasvatussopimuksen mukaan perhetilakonsepti pitää sisällään muun muassa sopimustuottajien, Atria-Chick Oy:n ja A-Rehun välisen rehuyhteistyön ja siihen kuuluvan kehitysohjelman.

¹ Yrityskaupan hyväksyminen Atria Oyj / Saarioinen Oy:n naudan, sian ja broilerin hankinta-, teurastus- ja lihanleikkuutoiminnot 21.1.2014, dnro 436/KKV14.00.10/2013.

16.6.2017

13. Perhetilakonseptin mukaan konseptiin kuuluvan tuottajan on hankittava kaikki kasvatuksessa käytettävät teolliset rehut Atrian konserniin kuululta A-Rehulta. Atrian mukaan perhetilakonseptin tarkoitus on luoda vahva integroitu siipikarjaketju, joka mahdollistaa ketjun läpinäkyvyyden aina kuluttajille asti. Atrian mukaan perhetilakonseptissa oleellista on broilerin tuotantoketjun kustannustehokkuuden parantaminen, rehuhyötysuhteen kehittyminen sekä yhteinen rehujen ja rehun koostumuksen tuotekehitys.
14. Perhetilakonseptiin liittyy tuottajalle maksettavassa broilerin hinnassa näkyvä *perhetilakonseptilisä*. Perhetilakonseptilisän osuus tuottajan saamasta hinnasta on noin 3–5 %. Atrian mukaan perhetilakonseptilisä on korvaus Atria-Chickin, sopimustuottajan ja A-Rehun välisestä rehun kehitys- ja muusta yhteistyöstä.
15. Perhetilakonseptiin kuuluu rehu työryhmä, johon osallistuvat Atrian ja A-Rehun lisäksi myös tuottajat itse valitsemiensa edustajien kautta. Työryhmässä tuottajilla on mahdollisuus vaikuttaa sekä rehun hinnoitteluun että broilerinlihan laadun kehittämiseen. Tuottajaedustus on ollut yhdessä Atrian kanssa perustamassa rehutehdasta sekä rakentamassa perhetilakonseptia.
16. Atrian mukaan perhetilakonseptiin liittyminen on vapaaehtoista. Atrian tuottajista noin 80 tilaa kuului syksyllä 2016 perhetilakonseptiin. Atria muutti 9.6.2017 kasvatussopimusta, mutta sopimuksen aiemman sanamuodon mukaan perhetilakonseptista pystyi irtautumaan kuuden kuukauden irtisanomisajalla, jolloin muu osa sopimuksesta pysyi edelleen voimassa.
17. Atria on kuitenkin virastokäsittelyn aikana eri yhteyksissä ilmoittanut virastolle, että se ei ole tosiasiaa edellyttänyt tuottajiltaan sopimuksen mukaisen kuuden kuukauden irtisanomisajan noudattamista, jos ne ovat halunneet siirtyä käyttämään muiden rehuvalmistajien tuotteita.² Tällöin tuottajalle ei ole maksettu perhetilakonseptilisää niiden broilieriien osalta, joiden kasvatuksessa on käytetty muita kuin A-Rehun tuotteita. Käytännössä tuottaja on voinut vaihtaa rehutoimittajaa broilieriintuvikkoeräkohtaisesti. Atria ei ole selvityksensä mukaan kohdistanut sanktiomaisia toimenpiteitä rehutoimittajaa vaihtaneita tuottajia kohtaan. Tuottaja on Atrian mukaan ollut oikeutettu palaamaan perhetilakonseptin piiriin siirtymällä ostamaan A-Rehun rehuja.
18. Atria on 9.6.2017 selkiyttänyt vallitsevaa tilaa ja muuttanut kasvatussopimuksen perhetilakonseptista irtautumista koskevaa sopimuskohtaa vastaamaan jo soveltamaansa käytäntöä ja tiedottanut asiasta kaikille tuottajilleen. Sopimuskohtaan muutoksen jälkeen tuottajalla on oikeus

² Atrian mukaan 21 Atrian tuottajaa on vuosina 2015–2016 käyttänyt ainakin jonkin verran muiden rehuvalmistajien tuotteita.

16.6.2017

valita perhetilakonseptin soveltuminen osaltaan broileriuntuvikkoeräkohtaisesti (so. ilman irtisanomisaikaa) vapaamuotoisesti tehtävällä kirjallisella ilmoituksella. Kasvatussopimuksen muut ehdot säilyvät muuttomattomina voimassa myös sellaisten erien osalta, joiden kohdalla tuottaja ei ole valinnut perhetilakonseptia. Tuottaja on oikeutettu palaamaan perhetilakonseptin piiriin seuraavassa erässä.

6 Oikeudellinen arviointi

6.1 Epäiltyyn kilpailunrajoitukseen sovellettavat säännökset

19. Kilpailulain 4 §:n mukaan määräävä markkina-asema katsotaan olevan elinkeinonharjoittajalla, jolla koko maassa tai tietyllä alueella on yksinoikeus tai muu sellainen määräävä asema tietyillä hyödykemarkkinoilla, että se merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja taikka vastaavalla muulla tavalla vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.
20. Määräävä markkina-asema ilmenee mahdollisuutena estää tehokas kilpailu markkinoilla ja toimia markkinoilla merkittävässä määrin kilpailijoita, asiakkaista ja tavarantoimittajista riippumattomalla tavalla. Määräävässä asemassa oleva yritys ei kohtaa riittävän voimakasta kilpailupainetta, mikä voi kannustaa sitä käyttämään vahvaa asemaa hyväkseen.
21. Kilpailulain 7 §:n mukaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kiellettyä. Määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi katsotaan erityisesti sellaiset menettelytavat, joilla kyseisessä asemassa oleva elinkeinonharjoittaja pyrkii keinotekoisesti sulkemaan pois markkinoilta sen kanssa kilpailevia elinkeinonharjoittajia tai heikentämään merkittävästi niiden mahdollisuuksia kilpailla markkinoilla. Määräävässä asemassa oleva yritys voi esimerkiksi yksinostovelvoitteita käyttämällä pyrkiä estämään kilpailijoitaan myymästä asiakkailleen ja siten yrittää sulkea kilpailijansa markkinoilta.³ Määräävässä asemassa olevan yrityksen tällaisella menettelyllä on usein kilpailua haittaavia vaikutuksia erityisesti tilanteissa, joissa tosiasialliset ja potentiaaliset kilpailijat eivät voi kilpailla tasapuolisesti kunkin yksittäisen asiakkaan koko kysynnästä.
22. Kilpailulain 5 §:n mukaan elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä. Esimerkiksi sopimus, jolla ostaja pakotetaan keskittämään hyödyketilauksensa yhdelle toimittajalle (yhden tuotemerkin mää-

³ Komission tiedonanto - Ohjeita komission ensisijaisista täytäntöönpanotavoitteista sovellettaessa EY:n perustamissopimuksen 82 artiklaa yritysten määräävän aseman väärinkäyttöön perustuvaan markkinoiden sulkemiseen (2009/C 45/02), kohdat 32–36, yksinostojärjestelyä koskeva osuus.

16.6.2017

räämistä koskeva rajoitus⁴), voi olla kilpailulain 5 §:ssä kielletty vertikaalinen rajoitus.

23. KKV on jäljempänä arvioinut Atrian ja A-Rehun menettelyä sekä kilpailulain 7 §:n että 5 §:n näkökulmasta.

6.2 Relevantit markkinat ja toimijoiden markkina-asemasta

6.2.1 Teurasbroilerin hankinta

24. KKV on Atria/Saarioinen -yrityskauppapäätöksessä⁵ todennut, että ottaen huomioon Suomeen tuotujen ja Suomesta vietyjen elävien lintujen varsin vähäinen määrä vaikuttaa siltä, etteivät teurastettavien broilereiden hankintamarkkinat ole ainakaan Suomea laajemmat.

25. Atrian markkinaosuus Suomen *teurasbroilerin hankintamarkkinoilla* on noin 45 %. Markkinoilla toimivat myös HKScan Oyj noin 40–45 %:n markkinaosuudella sekä pohjoismaiseen konserniin kuuluva Kronfågel Oy (entinen Huttulan Kukko), joka on muutamassa vuodessa kasvattanut markkinaosuuttaan noin 10–15 %:iin. Atrian merkittäviä asiakkaita ovat suuret vähittäiskauppa- ja S- ja K-ryhmät.

26. Asian lopputulos huomioiden ei ole kuitenkaan tarpeen ottaa täsmällisesti kantaa relevantteihin markkinoihin tai Atrian markkina-asemaan.

6.2.2 Broilerinrehun valmistus ja myynti

27. KKV:n päätöskäytännössä⁶ rehumarkkinoita on käsitelty eläinryhmittäin jaoteltuna ainakin sian-, naudan-, hevos- ja kananrehuihin. Rehumarkkinat voidaan jakaa eläinryhmäkohtaisesti edelleen ainakin täysrehuihin, tiivisteisiin ja puolivalmisteisiin. Teollisten rehujen maantieteelliset markkinat on katsottu pääosin Suomen laajuisiksi.

28. Broilerituottajan näkökulmasta broilerinrehuja ei voi korvata muilla siipikarjan rehuilla⁷ (kysynnän korvattavuus), sillä reseptiikka on erilainen eri siipikarjanrehujen välillä. Broilerinrehuja ja kalkkunanrehuja on mahdollista valmistaa samalla tuotantolinjalla (tarjonnan korvattavuus). Tuotannon vaihtaminen eri siipikarjanrehujen tuottamisen välillä on lyhyellä aikavälillä mahdollista edellyttäen, että toimijalla on riittävästi osaamista eri eläinrehujen valmistamiseen ja tuotantolaitoksessa on saatavilla eri raaka-aineille ja rehuille tarvittavat erilliset varastointi- ja siilotilat. Sian-

⁴ Ks. erityisesti suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista (2010/C 130/01), kohdat 129–150.

⁵ Yrityskaupan hyväksyminen Atria Oyj / Saarioinen Oy:n naudan, sian ja broilerin hankinta-, teurastus- ja lihanleikkuutoiminnot 21.1.2014, dnro 436/KKV14.00.10/2013.

⁶ Ks. esim. Lännen Tehtaat Oyj / Avena Oy, 4.10.2002, dnro 389/81/2002 ja Itikka osuuskunta, Lihakunta, Atria Oy / A-Rehu Oy 12.8.2004, dnro 624/81/2004.

⁷ Atrian mukaan broileritiloilla käytetään ruokintaan tehdasrehun lisäksi myös kokoviljaa, jonka osuus on noin 20 % koko käytettävästä rehumäärästä.

16.6.2017

ja naudanrehusta vaihto broilerinrehujen valmistukseen vaikuttaisi olevan mahdollista 1–3 vuoden aikajänteellä. Broilerituottajan näkökulmasta on perusteltua pitää broilerinrehujen valmistusta ja myyntiä omina relevantteina markkinoinaan, ja tästä lähtökohdasta KKV on arvioinut käsiällä olevaa tapausta.

29. Broilerinrehun valmistuksen ja myynnin markkinoilla Suomessa toimivat A-Rehun (markkinaosuus noin 40–45 %) lisäksi HKScanin tuottajien laajasti käyttämä Satarehu noin 35–40 %:n markkinaosuudella sekä Hankkija noin 20 %:n markkinaosuudella.
30. Asian lopputulos huomioiden ei ole kuitenkaan tarpeen ottaa täsmällisesti kantaa relevantteihin markkinoihin tai A-Rehun markkina-asemaan.

6.3 Yhden tuotemerkin määräämistä koskevan rajoituksen arviointiperiaatteet

31. Atrian kasvatussopimuksen perhetilakonseptia koskevaan kohtaan kuuluvaa velvollisuutta ostaa kaikki teolliset rehut suoraan ja ainoastaan A-Rehulta voidaan kilpailuoikeudellisesti arvioida yhden tuotemerkin määräämistä koskevana velvoitteena. Yhden tuotemerkin määräämisellä tarkoitetaan sitä, että ostaja pakotetaan tai sitä kannustetaan keskittämään kaikki tiettyä hyödykettä koskevat tilauksensa yhdelle toimittajalle.
32. Yhden tuotemerkin määräämisellä on kilpailulle haitallisia vaikutuksia erityisesti, jos sen seurauksena on kilpailevien tai mahdollisesti alalle tulevien toimittajien sulkeminen markkinoilta. Kilpailuvastaiset vaikutukset ovat todennäköisempiä silloin, kun kilpailijat eivät tasapuolisesti pysty kilpailemaan yhden asiakkaan koko kysynnästä.

6.4 Atrian menettely

33. Atrian ja tuottajan välisen kasvatussopimuksen aiemman sanamuodon mukaan perhetilakonseptiin kuuluvan tuottajan on hankittava kaikki kasvatuksessa käytettävät teolliset rehut Atrian konserniin kuuluvalta A-Rehulta ja tuottajan on mahdollista irtautua perhetilakonseptista kuuden kuukauden irtisanomisajalla.
34. Atria ei virastolle toimittamiensa selvitysten mukaan ole tähänkään mennessä soveltanut sopimuksen mukaista kuuden kuukauden irtisanomisaikaa, vaan tuottajat ovat voineet irtautua perhetilakonseptista irtisanomisaikaa noudattamatta ja sitä myöten velvollisuudesta hankkia kaikki rehut A-Rehulta. Tällöin perhetilakonseptia koskevia ehtoja ei ole sovellettu eikä tuottajalle ole maksettu perhetilakonseptilisää ajalta, jolloin rehut on hankittu muualta kuin A-Rehulta. Tuottaja on voinut halutessaan palata perhetilakonseptin piiriin alkamalla jälleen ostaa A-Rehun rehuja, jolloin tuottajalle on maksettu perhetilakonseptilisää. At-

16.6.2017

ria on 9.6.2017 muuttanut kasvatussopimusta jo soveltamansa käytännön mukaiseksi ja tiedottanut siitä tuottajilleen.

35. Tuottajat voivat siten itse arvioida, kannattaako rehut perhetilakonseptilisiä huomioiden hankkia A-Rehulta vai johtaako rehujen kilpailuttaminen tuottajan kannalta mahdollisesti taloudellisesti parempaan lopputulokseen. Tämä arvio on mahdollista tehdä eräkohtaisestikin ja näin on osa Atrian tuottajista tosiasiaa myös menetelty.

7 Johtopäätökset

36. Kilpailulain 31 §:mukaan KKV selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia. KKV ryhtyy toimenpiteisiin kilpailunrajoituksen tai sen vahingollisten vaikutusten poistamiseksi, jos se katsoo elinkeinonharjoittajan rajoittavan kilpailua 5 §:ssä tai 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja toimenpiteisiin ryhtyminen on tarpeen terveen ja toimivan kilpailun turvaamiseksi markkinoilla.
37. Atria on muuttanut kasvatussopimusta vastaamaan soveltamaansa käytäntöä. Atrian tuottajat voivat broileriuntuvikkoeräkohtaisesti valita osaltaan perhetilakonseptin soveltuvuuden ja rehuhankintalähteensä. Asiassa ei ole näyttöä siitä, että Atrian soveltama perhetilakonsepti merkittävästi sulkisi kilpailevia rehutoimittajia pois markkinoilta.
38. Edellä mainittu huomioiden Kilpailu- ja kuluttajavirasto katsoo, että sen ei ole tarpeen ryhtyä asiassa jatkotoimenpiteisiin. Virasto poistaa asian käsittelystä. Virasto voi ottaa asian uudelleen arvioitavakseen, mikäli jatkossa ilmenee, että Atrian menettely tai sopimusehdot johtavat merkittäviin kilpailevia rehutoimittajia poissulkeviin tai muihin kilpailunvastaisiin vaikutuksiin.

8 Sovelletut säännökset

Kilpailulaki (948/2011) 5 §, 7 §, 31 §.

9 Muutoksenhaku

Kilpailu- ja kuluttajaviraston tässä asiassa antamaan päätökseen saa hakea muutosta markkinaoikeudelta kilpailulain 44 §:n perusteella siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Valitusosoitus on päätöksen liitteenä.

16.6.2017

10 Lisätiedot

Lisätietoja päätöksestä antavat tutkimuspäällikkö Tiina Saarinen (puhelin 029 505 3341) ja erikoistutkija Susanna Suvanto (puhelin 029 505 3346). Sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi@kkv.fi.

Johtaja

Kirsi Leivo

Erikoistutkija

Susanna Suvanto